

зробило значний внесок в розвиток новогрецької літературної мови та у справу звільнення Греції від османського ярма.

Брати Зосимади вели скромний спосіб життя, намагалися усі сили віддати служінню високим ідеалам. У них не було спадкоємців, і свій величезний капітал вони віддали на благо церкви і грецького народу. Грецькі купці, брати Зосимади, надали велику матеріальну допомогу в поширенні грецької культури в Україні та Росії. Приклад служіння справі просвіщення поневоленої батьківщини, поданий братами Зосимадами, викликав своєрідне змагання серед багатих грецьких купців тодішньої Російської імперії. Вони теж почали жертвувати свої капітали на благодійні цілі, національно-просвітницьку діяльність. Без фінансової підтримки Зосимадів не змогли б побачити світ чимало праць А.Кораїса, Н.Теотокіса, Є.Булгаріса та інших просвітителів. Тільки за рахунок коштів братів Зосимадів було видано близько 60 книг, котрі поширювалися безкоштовно серед грецької молоді, яка прагнула до освіти [5, 100-104]. Коштами братів Зосимадів було відкрито чимало грецьких навчальних закладів. На кошти купців-меценатів грецька молодь одержувала освіту в європейських університетах. В цілому, без жертвовної діяльності братів Зосимадів грецьке суспільство не змогло б отримати відповідної освіти і виявилось б недостатньо ідейно підготовленим до національно-визвольної революції 1821 року.

ЛІТЕРАТУРА

1. Γουδα Αναστ. Παράλληλοι Βίοι. Τομ. Γ. – Αθήνα, 1870.
2. Δασκαλάκη Αλ. Ο Κοραΐς και Κοδρικάς. – Αθήνα, 1966.
3. Θεριανού Διον. Αδαμαντίος Κοραΐς. Τεργεστή, 1890.
4. Κουμα Κων. Ιστορία Ανθρώπων Πραξεων τομ. 1.Β – Βιεννη, 1832.
5. Μπεττή Σ. Ηπειρωτική ευποιεμα. – Γιαννίνα, 1982.
6. Μπεττή Σ. Οι Ζωσιμαδες. – Ιωαννίνα, 1990.

Онищенко Надія (Ніжин)

НІЖИНСЬКІ ДРУЗІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У Ніжин Тарас Шевченко приїхав у 1846 році, подорожуючи Україною разом з Олександром Афанасьевич-Чужбинським. Його привабила можливість побачитися з Іваном Сошенком. Так, принаймні, вважає дослідник Петро Жур. Але спогади сучасників Шевченка переконують нас у тому, що вже відомий тоді поет і Художник знав про ніжинську літературну школу. Адже саме ніжинці відіграли виняткову роль у його житті – викупили з кріпацької неволі.

Подія, як ми знаємо, відбувалася в Петербурзі. І це дає привід для деяких росіян вважати, що саме вони дали волю малоросійському митцю.

Справді, все почалося у Літньому саду. Українець з Богуслава, учень Петербурзької академії мистецтв Іван Сошенко помітив убогого молодика, який змальовував античну статую. Першим відзначивши малярський хист Тараса, він до кінця життя не міг змиритися з його поетичним даром. Це Сошенко відкрив

Шевченку шлях до освіти і почав клопотатися про врятування обдарованого хлопця.

“У цей час я був добре знайомий з відомим малоросійським письменником Євгеном Гребінкою, – розповідав він пізніше М.К.Чалому. – От з ним я насамперед і порадився, як же допомогти нашому землякові. Гребінка щиро поставився до моєї пропозиції, почав часто запрошувати Тараса до себе, давав йому читати книжки, переказував різні відомості. Потім уже я представив Тараса конференц-секретареві Академії мистецтв В.І.Григоровичу з великим проханням визволити його з жалюгідного становища.

З Гребінкою Тарас почав іноді бувати у придворного живописця Венеціанова, який разом із Григоровичем познайомив його з В.А.Жуковським.

Випускник Ніжинської гімназії вищих наук князя Безбородька Євген Гребінка, автор творів про українську минувшину, зокрема, “Нежинский полковник Золотаренко”, не міг не знати і про ніжинське походження петербурзького Художника Олексія Венеціанова.

Матеріали Ніжинського грецького братства та Магістрату, які зберігаються в Чернігівському облдержархіві, свідчать про те, що прапрадід Венеціанова Іван Прока, прадід Федір, дід Георгій, вихідці з Греції, Емпірської провінції містечка Богдарії, від тамошнього Почесного дворянського роду, з яких дід Георгій (Юрій) Федоров Венеціанов, користуючись від російського самодержця привілеями, дарованими Ніжинському грецькому братству, прибув на проживання в місто Ніжин... Тож саме Юрію Федоровичу Венеціанову та його сину Гаврилі Юрійовичу, вправним грецьким купцям, ми завдячуємо тим, що поєднали вони наше місто з ім'ям великого Венеціанова. Це були 1730-1740 роки.

Батько Художника, Гаврило Юрійович, з Ніжина виїхав до Москви ще наприкінці XVIII століття. В сповідальних книгах Московської церкви “Воскресіння Христова” він довго іменується “Ніжинським купцем, греком”, потім “Московським купцем, греком», а з 1785 року – уже просто “московським купцем”.

В “Автобіографічній записці О.Г.Венеціанова”, яка зберігається в Архіві інституту російської літератури АН Росії, Художник писав: “Щоб затвердитися на шляху, який вибрав для себе, Венеціанов (Художник говорить про себе в третій особі – Н.О.) почав брати до себе на своє утримання бідних хлопчиків і навчати їх живопису за прийнятою ним методикою. Вона полягала в тому, щоб не давати копіювати, а прямо починати розглядати натуру. Всіх учнів у Венеціанова було в різний час більше 70 чоловік. З них 7 були кріпосними людьми і опікою його відкуплені...” У 1830 році митець мав 14 тисяч боргів і в Опікунській раді заклав маєток дружини. Але він все ж втратив засоби на утримання школи, і його учні тепер просто приходили до нього.

Оцей син ніжинського грека, маючи досвід викупу з кріпацтва обдарованих юнаків, “в добром деле сыграл роль усердного и благородного маклера”, як вдячно згадував про нього Тарас Шевченко в автобіографічній повісті “Художник”.

Дуже вірогідне і ніяк не схоже на вигадку припущення про те, що серед петербурзьких друзів Шевченка був і Микола Гоголь. У 1980 році український літератор Мечислав Гаско надрукував цікаве дослідження “У колі Шевченкових та Гоголевих друзів”, у якому, внаслідок великої пошукової роботи, встановив, що Гоголь і Шевченко зустрічалися напевне, що Гоголь у 1838 році сприяв викупу

Шевченка з кріпацтва (навіть перебуваючи тоді закордоном). У 1831-32 роках, ймовірно, Гоголів слуга Яким Німченко, був посередником у їх спілкуванні.

Вони могли зустрітися пізніше в Академії мистецтв (де Гоголь був записаний, а Шевченко був найкращим учнем Карла Брюллова). Гаско довів, що Гоголева адреса “в доме корытного мастера Иоахима на четвертом этаже”, була відома Шевченку.

А ось свідчення ще одного представника ніжинської вищої школи Аполона Мокрицького, який розповів про Шевченка своєму вчителю в Академії мистецтв Карлу Брюллову і спонукав його до звільнення талановитого юнака від тяжких кайданів рабства.

“1838 рік. 25 квітня... Годині о другій пішов я до Брюллова. Невдовзі з’явився Жуковський з Вієльгорським. Прийшов Шевченко. І Василь Андрійович вручив йому папір про його звільнення і забезпечення прав громадянства. Приємно було бачити цю сцену.”

Євгенові Гребінці, як поетові, Шевченко, правдоподібно, першому розповів і прочитав свої літературні спроби. А, може, й сам Гребінка запитав Тараса після того, як йому розповів про вірші і показав їх Петро Мартос. Цей поміщик Лохвицького повіту у 1822-1827 роках навчався у Ніжинській гімназії вищих наук в один час з Миколою Гоголем, Євгеном Гребінкою, Аполоном Мокрицьким. У 1840 році він виступив видавцем першого видання “Кобзаря” Т.Г.Шевченка, рукопис якого подав до Петербурзького цензурного комітету Євген Гребінка.

У Петербурзі він гуртує українців навколо альманаху “Ластівка”, складеного із багатьох цікавих статей Основ’яненка, Котляревського, своїх власних і багатьох хороших малоросійських поетів. Так повідомила про це газета “Северная пчела” від 29 лютого 1840 року.

“Із усіх поезій “Ластівки” по звучності вірша, по глибині думки й почуття найбільше варта уваги “На вічну пам’ять Котляревському” п. Шевченка. Немов сивий кобзар ударив по струнам... Є ще народні пісні і приказки досить визначні. І чудовий уривок з поеми Шевченка “Гайдамаки”. Уявляю, що це буде за поема! Степ, могили, Дніпро, ліси, козацтво, ляхи! О, братику, пиши швидше свої “Гайдамаки”, пиши і дай мені послухать козацької розмови”.

Таку рецензію в “Московитянині” за № 10 у 1841 році зробив О.Чужбинський.

У 1846 році Тарас Шевченко бере участь в археологічних розкопках кургану Переп’ятиха поблизу Фастова. Разом з ним працює і учитель малювання, іконописець, співробітник тимчасової комісії для розгляду давніх актів, уродженець Ніжина Олексій Сенчило-Стефановський. Він був одним з поширювачів у Києві серії офортів Шевченка “Живописна Україна”.

Отже, Тарас Шевченко прибув у Ніжин, милий його серцю багатьма іменами і подіями.

“Коли Шевченко і Чужбинський (останній до того ж і годованець Ніжинського ліцею) приїхали в Ніжин, дак про їх приїзд зараз залунала чутка по місту і двері нашої квартири – розповідає Чужбинський, – не зачиналися найпаче від студентів: між ними тоді ще був відомий потім перекладник творів Шекспіра, Шіллера, Гете і Шевченка – Микола Гербель”. Так описує цю подію Олександр Кониський.

“В четвер на масниці у ніжинському клубі (казино) був баль. Тарас і Чужбинський

пішли на бал. Один з старшини клубної, побачивши, що у Шевченка на голові шапочка, і не відаючи, хто він такий, чию голову вкриває та шапочка, не хотів пустити його на бал. Але ж суворому старшині з'ясували, що шапочка вкриває голову генія України і в якому убранні не був Шевченко, він, зайшовши до клубу, робить останньому честь і шанобу. Звісно, поетові й на думку не стало гніватися на таку пригоду, він вельми сміявся з неї. Вітали Шевченка ніжинці дуже добре, найпаче молодіж під проводом Гербеля.” Того самого, який наприкінці 1860 року відредагує Кобзар Тараса Шевченка в перекладі російських поетів”. Гербелєві він написав тоді в альбом ці вірші:

За думою дума роєм вилітає,
Одна давить душу, друга роздирає,
А третя тихо, тихесенько плаче,
У самому серці, може й Бог не бачить.

Не забув Шевченко побачитися, хоч на коротенький час з своїм добродієм Сошенком, що учителював тоді в Ніжині. Сошенко висловив йому дорікання за його поему “Тризна”.

За тими початковими рядками вірша “Гоголю” велика повага до видатного митця, який за виразом Юрія Шевельова, вирушив завойовувати Росію за українським моральним кодексом, і це призвело до роздвоєння його душі. Очевидно, з цієї причини Шевченко і Гоголь не стали близькими приятелями. Хоча перший високо цінував творчість другого. У листі з заслання у березні 1850 року Тарас Шевченко пише Варварі Рєпніній: “... наш Гоголь истинный вѣдатель сердца человеческого! Самый мудрый философ! И самый возвышенный поэт должен благоговеть перед ним как перед человеколюбцем!”

Із заслання Шевченко писав листи ще до одного представника ніжинської літературної школи Віктора Забіли. Того самого, який з 1847 року зберігав подарований Тарасом картуз і порошок для настоянки. Нею і пом’янув він друга, після того, як у складі 17 чоловік насипав його могилу над домовиною у Канєві.

Тіло Шевченка з Петербурга на Україну перевозили через Ніжин. Зустріч була особливо урочиста. Біля застави на Московській вулиці зібралися представники ніжинської інтелігенції: ремісники з розгорнутими корогвами та цеховими знаками, студенти ліцею та гімназисти. Колісницю з труною великого поета, яку супроводжували Лазарєвський та Чєстєхівський, провезли Московською вулицею в огорожу Преображенської церкви. Після панахиди, яку відправили на церковному майдані ніжинські священики, прикріпили до віка труни вінки і квіти. Церковна процесія провела труну через усе місто Київською вулицею, яка з 1917 року носить ім’я Тараса Шевченка. У 1991 році на пам’ять про цю сумну подію біля Спасо-Преображенського храму встановлено меморіальний знак. А в парку відпочинку імені Тараса Шевченка – пам’ятник великому українцю (скульптор Олександр Скобликов).

